

El Treball Social davant l'exploració sexual femenina*

ENCARNA CANET BENAVENT

Col·legiada 568 València

Departament de Treball Social i Serveis Socials. Facultat de Ciències Socials. UV
Institut Interuniversitari de Desenvolupament Local (IIDL-UV)

Rebut: 7 gener 2021. Acceptat: 18 febrer 2021.

* *Aquest article és fruit de la comunicació presentada en el CUICIID 2021 Congreso Universitario Internacional sobre la Comunicación en la Profesión y en la Universidad de hoy: Contenidos, Investigación, Innovación y Docencia titulada La explotación sexual de mujeres en tiempos de pandemia. (2021).*

La prostitución es parte integral del capitalismo patriarcal.
(Pateman, 1995).

La prostitución es una forma de explotación económica al extremo de convertirse en una de las nuevas formas de servidumbre del siglo XXI.
(Cobo, 2017)

RESUM

L'article que presentem té com a objectiu conèixer tot allò que hi ha darrere de la demanda i el consum de prostitució femenina. Així mateix ens plantejem quina ha de ser la posició del Treball Social davant el sistema prostitucional.

PARAULES CLAU: Prostitució; capitalisme; racisme; misogínia; explotació.

Social work against female sexual exploitation

ABSTRACT

The article we present aims to know what is behind the demand and consumption of prostitution. We also consider what the position of Social Work should be in the face of the prostitution system.

KEYWORDS: Prostitution; capitalism; racism; misogyny; exploitation.

CORRESPONDÈNCIA
encarna.canet@uv.es

I. INTRODUCCIÓ

Els temps de crisi són el terreny abonat per a situacions d'explotació de persones en situació de vulnerabilitat com són les dones i les nenes víctimes de prostitució i tracta. Tot i que pot haver altres persones víctimes de l'explotació sexual, la gran majoria de les víctimes són dones i xiquetes.

Entenem per prostitució l'accés per preu d'un home al cos d'una dona, per tal d'obtenir gratificació sexual i psicològica, mitjançant l'ús i abús de la genitalitat o altres parts del cos. No és una relació sexual sinó l'exaltació del poder de qui paga, a costa de la dona (Barahona, 2015). Seguint a Ariño (2022) en la seua investigació realitzada a la Comunitat Valenciana el 99'7% d'aquells que paguen per sexe son homes.

Entenem per tracta:

la captació, el transport, el trasllat, l'acollida o la recepció de persones, recurrent a l'amenaça o a l'ús de la força o altres formes de coacció, al rapte, al frau, a l'engany, a l'abús de poder o d'una situació de vulnerabilitat o a la concessió o recepció de pagaments o beneficis per obtenir el consentiment d'una persona que tingui autoritat sobre una altra, amb fins d'explotació. L'explotació inclou com a mínim, la derivada de la prostitució i d'altres formes d'explotació sexual inclosa la pornografia, treballs o serveis forçats, l'esclavitud o pràctiques similars a l'esclavitud, la servitud o la mendicitat, les activitats delictives i l'extracció d'òrgans corporals (www.policia.es/es/colabora_trata)

La prostitució és actualment un dels negocis criminals que més diners posa en circulació en tot el planeta, junt amb les armes i la droga (Sambade 2017:169). Tan es així que, durant el confinament provocat per la covid-19 mentre la societat es paralitzava completament a causa de l'estat d'alarma i les restriccions de mobilitat, la demanda de prostitució ha continuat i les dones prostituïdes s'han vist obligades a acudir a qualsevol lloc on eren requerides, obligades per la necessitat i per les amenaces dels proxenetes.

L'article que presentem té com a objectiu conèixer el que hi ha al darrere de la demanda

i el consum de prostitució de dones. Així mateix ens plantegem quina ha de ser la posició del Treball Social davant el sistema prostitucional.

Per a l'elaboració de l'article hem utilitzat com a eina metodològica la recerca bibliogràfica de fonts d'informació com les bases de dades: Dialnet, Scopus, Redalyc i Roderic (repositori de la Universitat de València) i Rua (repositori de la Universitat d'Alacant), així com publicacions d'informes d'investigació realitzats per diverses entitats que treballen en el camp de la prostitució: Metges del Món, Xarxa Rompelacadena, Parlament Europeu, Ministeri d'Igualtat i Front Abolicionista del País Valencià, Conselleria de Justícia de la Generalitat Valenciana, entre d'altres. Els documents analitzats han estat publicacions d'autores expertes i informes que han servit per conèixer el fenomen de l'explotació sexual en relació amb el seu vessant més social (exclusió social, explotació, tràfic i injustícia social) i des del posicionament abolicionista.

La variable de territori s'ha contemplat a nivell de l'Estat Espanyol per als informes d'investigació relatius a la COVID-19 i la prostitució, però per a la ubicació conceptual s'han utilitzat articles de les bases de dades consultades que tenen majoritàriament caràcter internacional.

II. QUÈ CAL SABER DE LA PROSTITUCIÓ DES DEL TREBALL SOCIAL?

La bibliografia especialitzada ens parla que existeixen tres postures teòriques i polítiques diferenciades respecte a la prostitució: les favorables a normalitzar-la com un treball (regulacionistes), les que reclamen la prohibició total i la sanció a dones i abusadors (prohibicionistes), i les que plantegen la necessitat de la seva desaparició per atemptar contra els drets humans, sancionant a proxenetes i abusadors, i facilitant l'atenció integral a les víctimes per a garantir l'eixida del sistema prostitucional (abolicionistes). Tot i les notables diferències, les tres postures coincideixen en la preocupació per millorar la vida de les dones en situació de prostitució. El debat

però, es centra bàsicament en la qüestió filosòfica-política del *consentiment* (De Miguel, 2015), entre el "*triar prostituir-se*" per una banda o la "*impossibilitat d'elegir*" que tenen moltes dones en un planeta com el nostre travessat per les desigualtats econòmiques, ètniques i de gènere. Coincidim plenament amb la postura abolicionista perquè el consentiment per necessitat no és consentiment, i amb el que assenyala Amelia Valcárcel (2013) *no sempre el consentiment legitima una pràctica, ni molt menys la converteix en treball*.

El debat no és nou doncs al llarg de la història Olympe de Gouges, Mary Wollstonecraft, Josephine Butler, Flora Tristán, Alejandra Kollontai, Anna Wheeler, William Thompson, John Stuart Mill, Auguste Bebel i Friedrich Engels ja havien elevat la seva veu contra la prostitució de dones i nenes al segle XIX. Concepción Arenal va publicar els primers articles abolicionistes en 1878. Clara Campoamor participà en la Setmana Abolicionista de 1932. Federica Montseny va recolzar la iniciativa dels *Liberatorios de la prostitución* en 1936.

Durant la segona república espanyola es va posar fi a la regularització estatal de la prostitució amb el Decret Abolicionista de 1935 (Rivas Arjona, 2013), malgrat que aquest decret es va quedar sense efecte al poc de temps en arribar la dictadura franquista (De Miguel, 2015).

Segons Ana de Miguel (2015) quan es defensa la prostitució *el que s'està defensant és que les dones siguem putes, no que les dones anem de putes*. A més, des de la perspectiva de classe cal dir que la gran part de les dones prostituïdes procedeixen dels països més empobrits i desestructurats, colonitzats i endeutats. La prostitució és una pràctica per la qual els homes es garanteixen l'accés grupal i reglat al cos de les dones, on elles són els objectes i no els subjectes actius. El seu plaer mai és el protagonista, tot gira al voltant de la satisfacció del home que paga per sexe i per tant decideix què, com i quan.

La prostitució ajuda al manteniment del patriarcat donant valor a la masculinitat hegemònica, aquella normativitat masculina del que significa exercir realment el rol un home,

un mecanisme polític que actua de pilar fonamental de l'estructura patriarcal i legitima les relacions de poder jeràrquiques entre dones i homes (Ranea, 2016). Ser home no consisteix únicament en exercir el rol com a tal, sinó que cal demostrar-ho de cara als altres, el que Celia Amorós anomena la *fratria*, la complicitat dels homes respecte a la dominació de les dones i la seva masculinitat, el seu poder. Necessiten el reconeixement del grup d'iguals i aquest s'aconsegueix compartint les seves feixes sexuals, veient pornografia en grup i acudint en grup als burdells (Alario, 2018).

El "mascle" ha d'estar sempre disposat a mantenir relacions sexuals, sempre excitat, el sexe ha d'acabar sempre en coit, obligatòriament heterosexual, penetrador però no penetrat, el penis és el símbol del poder, i cal rebutjar tot el que siga considerat femení. A més, s'argumenta que no estan fent res dolent, que és la seva naturalesa, la seva testosterona.

Com assenyala Szil (2014) el procés de socialització dels homes està construït sobre la certesa de que el seu sexe els atorga el dret a disposar de l'entorn, l'espai, el temps, i també del cos i la sexualitat de la dona. Tractant-se d'un dret que tenen és legítim aconseguir-lo encara que siga amb violència. El desig de sexe es converteix per a molt homes en un dret. Però com puntualitza Ariño (2022) *el dret al sexe no existeix*.

De la mateixa manera el patriarcat també ens ensenya com ha de ser la feminitat normativa, com hem de ser, sentir i comportar-nos les dones: dones hipersexualitzades, sense individualitat, com objectes i no subjectes, éssers passius i no actius, proveïdores de plaer masculí, receptores de violència (Cobo, 2020). Les nenes i joves estan socialitzades des de la infància en la cultura de la hipersexualització dels seus cossos, i això no vol dir que hem conquerit la igualtat, sinó al contrari és un fenomen que reflecteix i accentua els profunds desequilibris de poder que es produeixen en la nostra societat. La imatge projectada per les nines Bratz, una de les més famoses, exemplifica aquesta tendència que veu les nenes com a objectes sexuals des de la seva primera infància: morrets pintats, caiguda exagerada d'ulls, minifaldilles i tacons... (Walter, 2010)

FIGURA 1. Nina Bratz

Font: Bing images

La indústria del sexe s'ha expandit enormement sobretot gràcies a internet. L'accés a la pornografia i la prostitució és avui dia molt fàcil com indica Torrado (2021) en la seua investigació: avui la pornografia és sinònim de "bon sexe" i s'ha convertit en l'educació sexual de les noves generacions, els quals comencen a consumir-la a edats molt primerenques, sense haver tingut cap relació sexual i sense prèvia educació sexual.

Es alarman la misogínia que es deixa veure en cadascun dels comentaris de les webs de prostitució, on els puters fan les seves valoracions entre ells (Walter 2010, p. 76):

Putà, vella i consumida. Ha de tenir uns quaranta anys, se li despengen les mamelles i la panxa. A més, té el cony pelut.

Una merda de polvo. Una altra merda de puta d'Europa de l'Est.

Talla 36 amb pits grans, 18 anys. No s'obre de cames per a que li la claves del tot.

La vaig taladrar fins que em vaig córrer, em vaig netejar i vaig anarme'n.

No és gens xarradora, en realitat donava la impressió de no voler estar allí (Punternet).

També Ranea (2017) ens assenyala alguns exemples:

Algú pot facilitar informació d'on follar amb una prenyada de més de 5 mesos a Madrid?

Li estires del pèl i la xupla més ràpid i no diures, es deixa.

La millor correguda en la seva boca, s'ho traga tot i a més amb somriure inclòs.

15 euros xuclar i tragar, 20 euros follar i tragar.

2.1. Els veritables protagonistes de la prostitució: els abusadors

Lluny del que es podria pensar no existeix un perfil sociològic del consumidor de prostitució, es tracta d'homes amb característiques heterogènies únicament els caracteritza haver estat socialitzats en la masculinitat hegemònica. Un home únicament formarà part del grup dominant si la resta de membres el reconeixen com a tal, per

tant necessitarà demostrar constantment que és suficientment home i que és superior a les dones.

Des del Feminisme sabem que aquesta superioritat no és natural sinó construïda i que, com qualsevol altra construcció social, es pot deconstruir i modificar, però açò suposaria per als homes la pèrdua de privilegis i no tots estan d'acord.

Segons Nacions Unides (2010) a l'Estat Espanyol 4 de cada 10 homes han consumit prostitució (Alario, 2018). El prostíbul es el lloc on poden posar en pràctica tota la seua masculinitat en llibertat, sense que ningú els plantege impediments. Molts inclús arriben a pensar que les dones prostituïdes gaudeixen del sexe amb ells.

De tots els estudis sobre la prostitució existents únicament 1% es dediquen als consumidors de sexe de pagament (Meneses, 2010). Els abusadors són els autèntics protagonistes de la pel·lícula i tanmateix estan invisibilitzats, la qual cosa els dona més impunitat. A més tenen al seu favor que a l'estat espanyol la prostitució no és una activitat il·legal. Quines són algunes raons que recull Meneses (2010) per a que aquests homes recurrisquen a l'exploatació sexual?:

- Volen un tipus de pràctiques sexuals que no poden obtenir de forma fàcil si no es pagant.
- El sexe amb una prostituta és una de les seues fantasies sexuals.
- Es una forma de tenir sexe ràpid i sense compromís, el plaer no ha de ser bidireccional com amb una parella.
- Poden triar a la dona al seu gust i les seues característiques físiques, ètniques, etc.
- Els resulta atractiva la naturalesa il·lícita i clandestina de la prostitució.
- No troben altra possibilitat de tenir sexe.
- Es una alternativa a la masturbació.
- Poden mantenir el control de la relació sexual, la dona fa el que ells volen.

- Els casats ho viuen com una *infidelitat xicoteta*, no és tan greu com una infidelitat.
- Es una bona diversió per anar en grup d'amics: comiats de solters, graduacions...
- Es un element més en l'àmbit dels negocis.

Identifica també dos tipus de comportaments de risc que practiquen: consum de drogues i desprotecció en les pràctiques sexuals. El consum d'alcohol i drogues (cocaina, alcohol, popper i haixix sobre tot) desinhibeix i suprimeix el possible sentiment de vergonya. Les pràctiques sense preservatiu augmenten el plaer i la sensació de *virilitat*, i no es veu com una irresponsabilitat de salut sinó com un mèrit.

De la mostra enquestada les pràctiques més demandades són el sexe oral, sexe vaginal, masturbació, sexe anal insertiu, sexe anal receptiu, sexe en trios, jòquets sexuals, pluja dorada, sadomasoquisme, sexe dominació, sexe amb violència i sexe submissió. Acudeixen sobre tot -de més a menys- a clubs, saunes, apartaments, anuncis, bars i al carrer. A Alemanya, on és legal la prostitució, els prostíbuls ofereixen "menús" amb totes les varietats possibles: fisting (introducció vaginal o anal amb el puny), sexe amb embarassades (quan més avançada millor), *garganta profunda*, jugar amb excrements... Kraus (2020).

Alguns solen participar en fòrums d'internet per compartir experiències i recomanacions: foro putas, spalumi.com, forocoches.com o exloquo.com (Ranea, 2016).

Els joves que acudeixen a la prostitució busquen tindre sexe freqüent i sense l'esforç que costa lligar amb una xica "*t'estalvies missatges, telefonades, sopars, el tema sentimental, si li agrades o no...*" (Ranea, 2016)

Per poder justificar el consum de prostitució busquen arguments que els desresponsabilitzen, com una mena de dissociació que els ajuda a tenir un bon concepte d'ells mateixos: és llibertat sexual i d'expressió, en les seus països estarien pitjor, al menys ací com a putetes mengen, no es podrà acabar amb la prostitució, està ancorada en la naturalesa humana, a elles els va *la marxa*...

2.2. Els tres sistemes de domini de la prostitució

Segons Rosa Cobo (2017) la prostitució es recolza en tres sistemes de domini: el **patriarcal, el capitalista neoliberal i el racial/cultural**, i això fa que haja de ser estudiada en el marc de l'economia política patriarcal. En els últims anys ha passat de ser un negoci quasi artesanal amb escàs impacte econòmic, a ser un dels grans negocis mundials gràcies a l'economia il·legal, l'economia criminal, que creix amb el consentiment dels estats: dones per a les maquiles, dones mula, granges de ventres de lloguer, treballadores domèstiques, prostitució, pornografia i tracta. Els negocis il·legals necessiten dones sense més possibilitats, que transiten pels circuits semi institucionals i que puguen ser convertides en servidores sexuals, domèstiques o laborals.

Els interessos patriarcal i capitalistes conflueixen amb l'objectiu de que les dones amb pocs recursos econòmics i altes taxes de vulnerabilitat es convertisquen en un exercit de servidores sexuals, reproductives i laborals que son funcionals per a aquesta nova economia sense regles (Cobo, 2020)

Sobre aquests sistemes de domini Richard Poulin (2014) ens comenta que la prostitució atrapa fonamentalment dones i nenes, pobres, migrants i de minories ètniques. Per tant tot plegat posa en dubte la qüestió de la lliure elecció. Posa com a exemple que a Vancouver, el 52% de les dones prostituïdes al carrer són aborígens, quan els aborígens que queden són entre el 2% i el 3% de la població. Als Estats Units, el 40% són afro-americanes i elles són el 12% de la població. A Romania, les xarxes de tracta recluten dones de la minoria hongaresa i a gitanes. A Tailàndia, les minories ètniques i tribals del nord del país són prostituïdes al sud. Per totes bandes és igual, la prostitució afecta en major mesura les minories ètniques i reforça el racisme.

Mabel Lozano (2018) ens relata com a l'estat espanyol a partir de les olimpíades de Barcelona de 1992 van començar a arribar dones dominicanes i brasileres que van substituir les espanyoles i portugueses. Després van arribar

les romaneses. Ja no eren dones *amb macarra* sinó dones de tracta i el 1994 van començar a aparèixer les primeres colombianes víctimes de tracta, oferides pels seus captors al preu de 6.000 dòlars (p. 32) Aquestes dones van passar de prostitutes a esclaves dins dels clubs, que van començar a omplir-se de *xiques de deute* que avalaven amb la seva vida. Els amos dels clubs van començar a associar-se amb els traficants, donant pas a un nou proxenetisme, implantant la tracta a l'estat espanyol. La gran connexió entre els negocis fa que una dona que s'escape o denuncie siga localitzada en qualsevol altre local. Si al principi portar una dona tenia una despesa de 6000 dòlars, en poc temps es va reduir a 1000 i a cada dona se li pot treure un mínim de tres anys d'exploració, centenars de serveis sexuals que podien arribar als 200.000 euros per dona (p.140).

Per justificar l'exploració sexual el sistema prostitucional intenta naturalitzar-la. El fet que una realitat social hagi existit durant llargs períodes és utilitzat per suggerir que forma part d'un ordre natural de les coses impossible d'alterar (Cobo, 2017). Amb aquest pretext se succeeixen arguments repetits per a blanquejar-la com ara:

- que és l'ofici més vell del món
- els homes tenen urgències sexuals que cal satisfer
- es tracta d'un exercici de llibertat sexual per a les dones
- la prostitució ens protegeix a les dones de les violacions
- les dones l'exerceixen sota el seu consentiment
- les persones abolicionistes estan en contra de les dones i del sexe, que son moralistes

El desig sexual dels homes s'ha conceptualitzat al llarg de la història com una força de la natura imparabile, com una necessitat i un dret (Alario, 2018) Amb aquest imaginari es dibuixa una imatge de l'home molt estereotipada: com un ésser irracional, quasi animal, amb necessitats irrefrenables que la dona està obligada a satisfer.

Aquest blanquejament de la prostitució és una mostra més del que Susan Faludi (1991) va anomenar *reacció antifeminista*, basada en la repetició de que la igualtat ja és un fet i que a més aquesta igualtat ha fet més infelices a les dones. Els moviments reactius contra les dones no són casuals sinó que es desencadenen quan es produeixen avenços en la posició social i política de les dones (Miyares, 2021).

En la prostitució els demandants o puters troben un espai en el qual poden desenvolupar sense cap limitació la seva masculinitat més patriarcal, el domini, l'abús i la indiferència emocional. Realitzen actes que no poden portar endavant amb altres dones perquè no ho consentirien i/o en molts casos serien delictes. Delictes que desapareixen quan hi ha un preu. Per a ells les dones són exclusivament éssers sexuals (Cobo, 2017).

En la investigació elaborada per Barahona (2010) s'analitza el client de la prostitució i se'ls diferencia en dos grups: aquells que busquen satisfer necessitats fora de l'àmbit sexual com dominar, experimentar riscos o buscar companyia, i aquells que demanden sexe com a oci, passar una nit divertida, de festa amb els amics, o relax després dels negocis (Gómez, Pérez i Verdugo, 2015).

En la prostitució a l'igual que en la pornografia la dona és cosificada, considerada un objecte sexual per a satisfer els desitjos de qui paga: *alemanya, japonesa, morena, culona, negra, lesbiana, zorra, grossa, embarassada, col·legiala...* La cosificació es necessària per a no empatitzar amb la dona que tenen davant (Alario, 2018). El desig que satisfà el consumidor no és únicament sexual sinó també el desig de poder sobre la dona. Els cossos de les dones es converteixen en mercaderia de baix cost que dona alts beneficis.

A l'Estat Espanyol se'l considera el bordell d'Europa, de fet, només a la comarca de l'Alt Empordà hi ha 16 clubs d'alterne, tres d'ells considerats macrobordells: Paradise (la Jonquera) el més gran d'Europa, Gran Madam's (Capmany) i Lady Dallas (Agullana). En aquests llocs el preu del "servei" oscil·la entre 55 i 100 euros. A més, cal afegir-hi el

creixent nombre de dones, la majoria romaneses, però també russes, ucraïneses i nigerianes, que ofereixen serveis sexuals al carrer, el que s'anomena *prostitució low cost*, amb tarifes d'entre 15 i 30 euros (Domènech, 2012).

El 80 per cent de tots els prostíbuls de l'Estat Espanyol es concentren a Castilla la Mancha, bé en clubs, pisos, cases particulars o al carrer, segons dades de l'Institut de la Dona (De Pablos, 2020).

Segons la investigació realitzada per Ariño (2022) dels 443.151 anuncis de prostitució que han visualitzat en els 6 portals web amb més visites l'11% es troben localitzats a la Comunitat Valenciana, especialment en zones de costa i en Alacant.

Amelia Tiganus (2021, p.288) comenta que Espanya és el major consumidor de prostitució d'Europa i el tercer a nivell mundial després de Tailàndia i Puerto Rico. Quatre de cada deu homes són puters. Al seu llibre defineix la prostitució com un camp de concentració i les seqüeles en les dones per l'estrès posttraumàtic són semblants a les de les víctimes dels camps de concentració.

Curiosament "l'explotació de les dones per la seva capacitat sexual i reproductiva se'ns ven com a moderna i transgressora en nom de la lliure elecció de les dones i d'uns falsos drets: el dret al sexe, a tenir fills..." per als qui puguen pagar, es clar. Quan un dret s'imposa per sistema, en detriment de la meitat de la població mundial, esdevé privilegi. Qui ven la seva llibertat es converteix en esclava. El dret a tenir sexe acaba on comença el dret a la dignitat.

2.3. Una indústria global

El pas del capitalisme industrial al capitalisme globalitzat ha portat a la creació d'una poderosa economia il·legal amb l'objectiu de que diversos països puguen enganxar-se a l'economia global (Cobo 2020) promocionant i donant forma a la *indústria de l'oci i l'entreteniment*. Actualment hi ha una expansió de la indústria de l'explotació sexual atès que les polítiques neoliberals la promouen. El Banc Mundial, el Fons Monetari Internacional, i els plans d'ajust

estructural proposen préstecs als Estats per desenvolupar "empreses de turisme i entreteniment" (Pouline, 2014) en forma de cases de massatge, acompanyants, strippers, turisme sexual, sales de ball i pornografia.

La magnitud d'aquest negoci és tanta que hi ha actualment una gran lluita dels proxenetes per convertir aquesta indústria criminal en legal, fins al punt de modificar el vocabulari per blanquejar-la ideològicament: escoltem paraules com *treballadores sexuals*, *treball sexual*, *empresaris de l'oci i l'entreteniment*, *clients o consumidors*. D'aquesta manera la prostitució s'entén com una transacció comercial voluntària entre dues parts, els puters quedarien completament nets, i els proxenetes passarien a ser respectables empresaris. Han creat inclús associacions com ANELA (Asociación Nacional de Empresarios de Locales de Alterne) que segons diuen lluiten pels drets de les dones prostituïdes, per a que la prostitució siga una activitat laboral amb dret a cotització, controls sanitaris... utilitzant a algunes dones com a les seues portaveus.

Ja en 2007 la Comissió Mixta dels Drets de la Dona i de la Igualtat d'Oportunitats assenyala que la prostitució generava a l'estat espanyol 18.000 milions d'euros anuals. Un periòdic de tirada nacional podia cobrar anualment 5 milions d'euros pels anuncis de contactes. Els espanyols gastaven un total de 50 milions d'euros tots els dies en prostitució i el 6% eren consumidors habituals. Parlem de fa 15 anys. L'Informe que va elaborar aquesta Comissió que va estar integrada per tots els partits polítics, va arribar a les següents conclusions (Front Abolicionista PV, 2020):

- S'ha de contemplar la prostitució en el marc del Conveni de Nacions Unides per a la Repressió de la Tracta de Persones i de l'Exploració de la Prostitució Aliena (1948), que considera l'existència d'exploració sexual encara que existisca consentiment de la víctima, així com de la resolució aprovada pel Parlament Europeu (2 de febrer de 2006) que insta a lluitar contra la idea que la prostitució és equiparable a un treball, el Protocol de Palermo (2000), el Conveni sobre Lluita contra la Tracta d'éssers hu-

mans del Consell d'Europa (2005) i la Resolució de Nacions Unides sobre tracta de dones i nenes (2007).

- Entenen que el fenomen de la prostitució als països rics té una relació directa amb la feminització de la pobresa, són majoritàriament dones pobres i/o en situacions de desarrelament social les que estan en situació de prostitució. La prostitució, el tràfic i la tracta de dones estan absolutament relacionades, atès que la majoria de dones en situació de prostitució són o han estat víctimes de la tracta de persones (Front Abolicionista, 2020).

El tràfic i tracta de dones i nenes és un fenomen creixent en l'àmbit europeu i els països occidentals, suposen una forma de violència contra les dones i un atemptat contra la llibertat d'aquestes. És un gran negoci a nivell mundial que les xarxes de tràfic i els proxenetes estan molt interessats a convertir en "legal" per ser considerats "empresaris del sexe". A més, el blanqueig de capitals és part indispensable de la indústria del sexe i és impossible el creixement d'aquesta indústria si no existeix un entorn institucional que li siga favorable (Cacho, 2011).

Als països en els quals s'ha regulat i s'ha fet legal la prostitució com a Alemanya, s'ha incrementat aquesta, doncs és una activitat lícita, i també el tràfic i la tracta d'éssers humans, doncs hi ha més demanda. A l'Estat Espanyol, regular la prostitució com una professió entra en col·lisió amb la normativa en matèria de drets laborals, dels Convenis i Tractats Internacionals signats, en matèria de drets bàsics i de drets de les dones. No hi caben drets laborals quan hi ha vulneració dels drets fonamentals (Front Abolicionista, 2020).

2.4. Prostitució i tracta de dones i xiquetes. Alguna relació?

Entre la prostitució i la tracta hi ha mútua dependència. La indústria del sexe no pot abastir la demanda creixent de dones si no s'organitzen xarxes per les quals circulen dones expulsades de països amb altes taxes d'atur i alts nivells de pobresa, cap als

països rics. Cada dona només pot ser explotada uns anys (Lozano, 2017) i el mercat requereix “*carn fresca*”, els consumidors volen cada vegada dones més joves, per la qual cosa la captació i renovació de dones ha de ser constant. Sense prostitució no existiria la tracta amb finalitat d’explotació sexual a través de les seves diverses formes: treballs forçats, servitud per endeutament, frau i engany, matrimoni simulat, vudú, o el lover boy.

Segons el Fons de Població de Nacions Unides (2000), quatre milions de dones són venudes cada any per a la prostitució, l’esclavitud o el matrimoni i dos milions de nenes són introduïdes en el comerç sexual. L’Organització Internacional per a les Migracions (OIM) estima que mig milió de dones entren cada any a Europa Occidental per ser traficades sexualment, sent Alemanya i Holanda els principals països de destinació (Chiarotti, 2003). Tailàndia rep cada any cinc milions de “*turistes sexuals*”.

La globalització ha permès la creació d’un mercat amb una oferta i una demanda inextinguibles. I seguirà creixent donat que hi ha països que depenen del turisme sexual, del tràfic de dones i del sexe comercial (Cacho, 2011).

Saskia Sassen (2003) manifesta que la nova economia capitalista global està promovent amb les seves polítiques neoliberals el sorgiment de noves classes de servitud formada per dones migrants i dones prostituïdes.

Són diverses les finalitats per a les quals les persones poden ser víctimes de tracta com veiem en la imatge de la figura 2.

Segons l’estudi de la Universitat de Lleida coordinat per Carolina Villacampa (2021) i realitzat per un total de 25 investigadores, a partir de 7.146 víctimes detectades a l’Estat Espanyol, el col·lectiu majoritari de tràfic d’éssers humans correspon a l’explotació sexual (92’5%, seguit del tràfic per motius laborals (5’22%) principalment en agricultura i ramaderia, servei domèstic, construcció, in-

FIGURA 2.

Font: Oficina de Naciones Unidas contra la Droga y el Delito UNODC.

dústria tèxtil i venda. En tercer lloc, trobem el tràfic per a l'explotació criminal (0'76%) principalment delinqüència de carrer, mendicitat forçada, tràfic de drogues. Altres formes d'explotació identificades per les autores han estat el matrimoni forçat, venda d'òrgans i gestacions forçades.

Es preocupant la invisibilitat. Díez i Izquierdo (2022) assenyalen respecte a la infància víctima de tracta en el període 2015-2019 a la comunitat de Madrid, que el 85% dels xiquets i xiquetes afectades no varen ser detectats per cap autoritat.

Pel que fa al nombre de dones prostituïdes a l'Estat Espanyol és molt difícil tindre dades exactes: en un informe de l'any 2007 elaborat per la Comissió Mixta de drets de les dones y de la Igualtat d'Oportunitats del Congrés dels Diputats del Govern d'Espanya, s'estimava que en aquell any existien unes 300.000 dones prostituïdes al territori espanyol, la majoria pobres, immigrants i indocumentades. Metges del Món (2020) les xifra en prop de 350.000 de les quals el 80% són estrangeres en situació irregular. Aquesta ONG va realitzar el 2020 una investigació qualitativa en la qual va entrevistar a 24 dones en situació de prostitució de set comunitats autònomes, que porten més de 10 anys en prostitució (el 43% de les entrevistades). L'informe conclou que la prostitució s'alimenta de la discriminació de gènere, racial/ètnica i de classe, sumant-se patriarcat, capitalisme i racisme. La legislació en matèria d'estrangeria obliga les dones a acceptar situacions de quasi explotació que provoca greus conseqüències per a la seva salut: salut sexual i reproductiva, estigma, autoestima, malestar, insomni, frustració i falta de xarxes socials. Els prejudicis i estereotips obstaculitzen l'abandonament de la prostitució i la seva incorporació al mercat laboral.

També l' *Informe sobre explotació sexual i prostitució i el seu impacte en la igualtat de gènere* del Parlament Europeu (2014) conclou que representa una forma d'esclavitud incompatible amb la dignitat de la persona i amb els seus drets fonamentals, constitueix una de les violacions dels drets humans més

atroces i és una forma de violència contra la dona.

Al País Valencià entre 10.000 i 13.000 dones exerceixen la prostitució segons un estudi de la Conselleria de Justícia elaborat pel professor Ariño (2022) Algunes dades rellevants son:

- 1 de cada 5 homes valencians ha pagat per sexe.
- Es publiciten més de 1700 pisos i hi ha identificats per la policia 164 prostíbuls.
- El 37'2% dels 1480 entrevistats accepta la prostitució.
- 7 de cada 10 entenen que si les dones pogueren triar no optarien per exercir-la.
- 8 de cada 10 reconeix que les dones pateixen abusos.
- La franja d'edat que més acceptació congrega és la d'adults de 35 a 44 anys.
- El 36% de les persones enquestades està en contra de la prostitució.

2.5. Prostitució i confinament

Sabem que les èpoques de crisi són el caldo de cultiu ideal perquè es produeixen situacions de major explotació per a les persones en situació de vulnerabilitat. D'aquesta forma, la crisi sanitària, econòmica i social provocada pel Covid-19 ha suposat un autèntic "pitjor impossible" en el cas de les dones i nenes víctimes de tracta i de prostitució (Canet, 2021).

L'Informe de l'impacte de la pandèmia de la covid-19 sobre les dones víctimes de tracta amb finalitat d'explotació sexual a Espanya (Kaplún, 2020) elaborat per les entitats de la Xarxa Rompelacadena, assenyalava que el negoci de la tracta no s'ha paralitzat ni eliminat durant la pandèmia, però sí s'ha modificat en les formes, això sí, mantenint sempre la pressió i persecució sobre les víctimes (p. 84). Aquesta Xarxa està formada per 12 entitats membres i 4 entitats col·laboradores, totes elles especialitzades en atenció a les víctimes de tracta. Està coordinada per Diaconia, entitat que forma part de la Xarxa Espanyola contra la Tracta de Persones. Segons l'informe -ba-

sat en entrevistes en profunditat realitzades a 12 dones en situació de prostitució- s'ha passat dels espais públics i visibles (com carrers i clubs) a espais tancats, pisos, xalets (el que s'anomena prostitució deslocalitzada) i entorns online, en els quals es contacta per internet i la dona es desplaça on la requereixen. Amb aquesta modalitat les dones són encara més inaccessibles per a les entitats i recursos públics que hi treballen, i estan més ocultes a la vista de la societat.

Segons la Xarxa Rompelacadena durant el temps de confinament aquestes dones i nenes han estat en una situació de vulnerabilitat extrema ja que es van quedar tancades als clubs i pisos on són prostituïdes, de vegades al costat dels seus tractants. Confinades al mateix lloc on exerceixen la prostitució, i sense recursos econòmics per a la supervivència diària, arribant a faltar-los fins i tot l'aliment. Aquest confinament ha estat per a elles un doble confinament: el que ja viuen diàriament, més el sanitari. En conseqüència no han pogut enviar diners a les seves famílies, i no poder pagar el deute que tenen contret amb els seus tractants. En algunes ocasions han hagut de fer front al pagament de l'habitació en la qual viuen (la *diària*), augmentant així el deute que ja tenien contret i a més sense possibilitat d'ingressos. Moltes han de recuperar ara els diners que no han pogut ingressar durant el confinament (Kaplún, 2020).

Durant el primer mes de confinament, la principal demanda d'aquestes dones ha estat la cobertura de necessitats bàsiques. Això posa de manifest la situació tan vulnerable en la qual s'han pogut trobar moltes dones i les seves famílies: absència d'ingressos, cura dels i les menors, bretxa digital, i impossibilitat d'accés als serveis i institucions. Durant el segon mes, afegides a les dificultats per accedir a necessitats bàsiques, ens trobem també moltes dificultats per poder pagar el lloguer de l'habitatge (Bordallo et al, 2020).

A més, no han tingut accés a informació sobre la pandèmia ni als serveis de salut, ni als mètodes anticonceptius amb el consegüent risc d'embarassos no desitjats. Les mesures

sanitàries de prevenció no s'han complert. Tenint en compte que molts puters no volen tan sols usar preservatiu, ¿com van a usar mascareta? ¿Com es guarda la distància física exigible? I les dones han hagut d'accedir davant la falta d'ingressos i la possibilitat de rebre violència si es neguen. Evidentment el que menys importa als proxenetes i puters és proveir les dones de recursos de protecció ni d'informació sobre els contagis i la malaltia (Kaplún, 2020).

El tancament de fronteres ha suposat per a les dones que es trobaven en trànsit per a ser explotades, quedar bloquejades en el seu trajecte exposades a situacions d'abús i violència per part dels seus tractants. Aquelles dones que estaven ateses en recursos residencials han patit major estrès i ansietat a causa del tancament pel confinament que els ha fet reviure situacions passades quan van ser explotades. Algunes no entenien el que estava passant a causa del desconeixement de l'idioma. També han perdut les seves ocupacions i han vist paralyzats els seus processos de documentació, truncant-se així els seus projectes vitals, a més del temor pel que els podia passar a les seves famílies. Fins i tot aquelles que tenien decidit tornar als seus països després de ser rescatades no ho van poder fer per estar tancades les fronteres, amb el consegüent malestar emocional. Algunes dones que ja havien abandonat la prostitució i es trobaven en processos d'inserció sociolaboral, han hagut de tornar en perdre les seves ocupacions arran de la pandèmia (Kaplún, 2020).

La declaració de l'estat d'alarma va suposar que les entitats i ONG especialitzades en la detecció, atenció i intervenció psicosocial amb aquestes dones hagueren de paralyzats en la majoria dels casos la seva intervenció assistencial i ambulatoria de caràcter presencial per la limitació de circulació, exposant les dones a un escenari de vulnerabilitat i desprotecció de drets. Les entitats van haver d'accedir a aquestes dones gairebé porta a porta i, fins que no van ser declarades serveis essencials, corrien el risc de ser multades per no respectar el confinament.

Altres organitzacions com la Fundació Amaranta a la seua memòria 2020 assenyalen que han vist augmentat el volum de les seues atencions en un 45%.

L'11 de maig de 2020 el Ministeri d'Igualtat va publicar *l'Ampliació del Pla de Contingència contra la violència de gènere davant la crisi del covid-19: mesures addicionals dirigides a les víctimes de tracta, explotació sexual i dones en contextos de prostitució*, considerant els recursos especialitzats d'atenció a víctimes de tracta com a serveis essencials per poder seguir operant en llibertat malgrat les restriccions de moviment. Les mesures a adoptar amb aquest pla suposaren:

- Garantir la detecció i identificació de les víctimes de tracta i explotació sexual i de casos d'extrema vulnerabilitat en contextos de prostitució, a través de la coordinació entre policia i entitats que treballen en aquest context.
- Garantir el dret a la informació les 24 hores i en una llengua que puguen comprendre, l'assistència integral i protecció, així com l'atenció a casos d'especial vulnerabilitat.
- Això suposa una alternativa d'allotjament segura, assistència psicològica, jurídica i social, traducció i interpretació i accés a l'Ingrés Mínim Vital.
- És necessari assegurar que els equips de treball puguen desplaçar-se lliurement malgrat les restriccions de moviment, atès que se'ls considera serveis essencials.

Cal assenyalar que la cobertura de necessitats bàsiques d'aquestes dones s'ha realitzat gràcies a l'esforç de les entitats especialitzades, que han estat realitzant repartiment d'aliment i altres béns de primera necessitat, col·laborant amb les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat en rescats, pagament d'allotjament d'urgència, seguiment i atenció telefònica, interlocució amb l'administració, repartiment de kits de protecció covid-19, manteniment dels recursos residencials, es van fer càrrec dels fills i filles d'aquelles dones que van haver d'estar hospitalitzades, etc.

Les entitats de la Xarxa Rompelacadena consideren imprescindible la posada en marxa d'un procés de regularització extraordinària d'aquestes dones, atès que la documentació és imprescindible perquè puguen accedir a recursos i serveis. Recomanen així mateix, que s'augmenten els esforços per a la detecció i repressió de les màfies ja que s'adapten ràpidament als entorns canviants. Les empreses de tecnologia també han de vigilar aquests delictes a través de les seues plataformes. L'elaboració d'una Llei Integral contra la Tracta que contemple totes les víctimes, que unifique totes les mesures de lluita disperses, done cobertura a les necessitats de les víctimes i tinga en compte el rol de les entitats especialitzades.

En aquesta mateixa línia de lluita contra l'exploració de dones i nenes ens sembla una mesura encertada la creació al País Valencià del Fòrum Valencià per a l'Abolició de la Prostitució, que té per finalitat erradicar la prostitució i garantir, defensar i protegir els drets i la llibertat de les dones (Conselleria de Justícia, Interior i Administració Pública, 2021). Entre les mesures que es proposen destaquem:

- El reconeixement de les dones prostituïdes com a víctimes de violència masculista.
- Sancions per als puters en locals i carreteres.
- Instar al govern a aprovar una llei integral per a l'abolició de la prostitució.
- Modificar la llei d'estrangeria per a regularitzar la situació de les dones prostituïdes.
- Eliminar les possibles sancions administratives a les víctimes.
- Considerar-les com a preferents a l'hora d'accedir a habitatges i centres d'acollida.
- Sancionar als propietaris dels establiments on s'exercisca prostitució.

Des de la Generalitat Valenciana s'ha creat el *Programa Alba* d'atenció a víctimes d'exploració sexual, per a oferir un servei d'atenció integral a les dones i els seus fills i filles a càrrec (de caràcter ambulatori i itinerant) que incloga informació i assessorament en

matèria sanitària, formativa, laboral... per a portar una vida independent.

En gener de 2022 es va presentar el *Pla Nacional contra la Trata y la Explotación de Seres Humanos 2021-2023* del Ministerio del Interior centrat a millorar la detecció del delictes i l'assistència a les víctimes, a desincentivar la demanda de la prostitució dirigint-se als demandant, mesures per a la reforma del Codi Penal, recursos específics d'atenció especialitzada i l'elaboració d'un programa de protecció de testimonis.

III. LA MIRADA DEL TREBALL SOCIAL CAP A L'EXPLOTACIÓ SEXUAL. ENS POSICIONEM?

Les i els professionals del Treball Social coneixem la necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere en les nostres intervencions i sabem que el Treball Social és una disciplina enfocada al respecte dels drets socials i l'eliminació de les situacions d'explotació, desigualtat i iniquitat. Des d'aquest punt de vista considerem que son molts els punts de coincidència que trobem amb la postura abolicionista de la prostitució:

- Des del Treball Social sabem que el **consentiment** i les possibilitats d'escollir lliurement d'una persona en un sistema capitalista es veuen sempre limitades i condicionades per les possibilitats materials de subsistència. La llibertat de contracte en sistemes socials edificats sobre dominacions patriarcals, racials o de classe, simplement no és possible.
- Tenim clar que la prostitució és **violència contra la dona**, atempta contra els drets humans de les dones i les xiquetes. Com diu Amelia Tiganus (2021) *ser penetrada per boca, vagina i anus ni és un treball ni és sexe*.
- La prostitució ajuda al manteniment del **sistema de dominació patriarcat** ja que dona valor a la masculinitat hegemònica i deixa a la dona simplement com un objecte per a satisfer a l'home.
- La prostitució junt amb la pornografia s'han convertit en un poderós **instrument de socialització** de l'adolescència, que consideren que eixe és el model de sexualitat imperant. El missatge que transmet a l'adolescència la prostitució i també la pornografia és la de la dona objecte que ha de satisfer els desitjos irrefrenables dels homes. Que qualsevol tipus de pràctica ha de ser suportada per la dona quan hi ha diners pel mig, i per molt dolorosa, violenta o denigrant que siga acabarà disfrutant. Un no pot ser un sí amb la coacció. Aquesta socialització és més poderosa encara si tenim en consideració que no reben cap tipus d'informació que els diga el contrari. En eixe sentit Cobo (2017) assenyala que la pornografia funciona com a **pedagogia de la prostitució**.
- Es una explotació amb un alt **component de gènere**, ja que la gran majoria de les persones prostituïdes son dones i xiquetes, i quasi la totalitat dels consumidors són homes.
- La prostitució és un **sistema d'explotació** de dones i xiquetes. Quan es proposa regular-la mai es pensa en una possibilitat de feina per als homes. No es pot considerar un treball per a les dones de la mateixa forma que no regularíem com a treball la mendicitat infantil o l'esclavitud. Imagineu estar a l'atur i que et puguen oferir des del Labora un treball de prostituta que no pots rebutjar perquè et lleven la prestació per desocupació, per exemple. Imagineu la prostitució com a possibilitat en els itineraris d'inserció dels Serveis Socials?
- La prostitució és un gran **negoci capitalista** sustentat en l'explotació de dones pobres, migrants i racialitzades, les de major situació de vulnerabilitat. Per això diem també que té un **component de classe i d'etnicitat** i que la prostitució en els països rics te una relació directa amb la **feminització de la pobresa**.
- Sabem que, com en tots els processos de recuperació, cal una **atenció integral** cap a les dones que han estat explotades encaminada a refer tots els àmbits de la

seua vida i també encaminada a la reparació del dany causat.

- Considerem que l'home és un ésser racional capaç de controlar els seus impulsos sexuals, tindre relacions sexuals consentides i en igualtat, o masturbar-se si és el cas, sense necessitat d'acudir l'explotació sexual. El dret al sexe no existeix, el sexe és una possibilitat.
- Entenem que la responsabilitat de la prostitució ha de recaure en **els consumidors** perquè sense demanda no hi hauria dones al mercat, sense compra no pot haver venda. Cal donar-los el protagonisme i que passen a la primera fila del debat.
- Considerem que la **prevenció** és la millor ferramenta i en eixe cas entenem l'educació afectivo-sexual, des d'una vessant coeducativa i de respecte dels drets humans, com l'eina per a previndre el consum de prostitució des d'edats primerenques. Es necessària la prevenció del consum de prostitució en la gent jove, evitant que en arribar a adults troben normal tancar reunions de negocis en els prostíbuls, acudir després d'un sopar d'empresa, en un comiat de solters o amb la victòria del seu equip.
- La legislació dels estats ha de perseguir els **proxenetes** que trafiquen amb dones i xiquetes i per tant no considerar-los empresaris sinó mafiosos. L'afany per convertir l'explotació sexual en un treball no és altre que blanquejar estos negocis a costa de suposats *avantatges* per a les dones. Si les xifres de dones en prostitució ja son altes, augmentaran considerablement si es tracta d'un negoci legal i caldrà importar-ne més. Si les xifres de puters son altes, imaginem com seran si es tracta d'una activitat normalitzada sense cap estigma per a ells.

IV. CONCLUSIONS

La crisi provocada pel Covid-19 ha agreujat les desigualtats econòmiques i socials sistèmiques que ja es venien arrossegant, i que es troben entre les causes subjacents de la

tracta i l'explotació de persones. Resultat de les condicions econòmiques extremes de les persones en situació de gran vulnerabilitat d'una banda, i la necessitat de diners de les màfies per altra, és molt previsible que el reclutament per a l'explotació de persones augmentarà, sobretot la tracta amb finalitat d'explotació sexual que afecta dones i nenes pobres. La indústria de la prostitució als països rics té relació directa amb la feminització de la pobresa i amb la tracta amb fins d'explotació sexual. Com diu Lydia Cacho (2011) és la colonització del cos a canvi d'unes monedes per poder menjar [p.297].

El sistema prostitucional s'alimenta de la discriminació de gènere, racial/ètnica i de classe, unint-se patriarcat, capitalisme i racisme. Es una forma de violència contra la dona. Ajuda a fomentar la masculinitat i feminitat normatives i estereotipades, així com la misogínia i la cosificació del cos de la dona. S'ha convertit en una gran indústria global que mou molts interessos (Cobo, 2017).

Des d'organitzacions com el Front Abolicionista (2020) s'assegura que la prostitució és una forma extrema de violència contra les dones que els governs han d'erradicar. Per això en la seva *Proposició No de Llei per a una Llei Abolicionista del Sistema Prostitucional*, proposa eliminar el tràfic i la tracta actuant contra els proxenetes i traficants i destinant més recursos específics per a l'atenció, protecció i recuperació de dones en situació de prostitució. Promoure una xarxa de municipis lliures de tracta de dones, nenes i nens amb finalitat d'explotació sexual, desactivar la demanda de prostitució i desmantellar la indústria d'explotació sexual i les activitats dels proxenetes. També veuen necessari que des de l'administració s'escolte a les entitats que treballen amb les dones i a elles mateixes com a persones afectades.

Des del Treball Social resulta imprescindible revisar les problemàtiques socials a la llum dels condicionants de sexe que les envolten. Cal dirigir la mirada cap als consumidors com a responsables de l'existència d'aquesta explotació.

La perspectiva feminista contribueix a visibilitzar les desigualtats de gènere impossibles d'ignorar a l'hora de la intervenció social i a desnaturalitzar els mecanismes de dominació patriarcal que travessen totes les relacions socials. La nostra pràctica professional s'orienta en funció de la perspectiva teòrica que la sustenta i és per això que la perspectiva feminista ha de ser incorporada com un model d'anàlisi fonamental per a l'estudi de la realitat social.

Considerem que el debat sobre la prostitució no és únicament de naturalesa moral sinó política. El Treball Social hem de posicionar-nos clarament per la defensa de l'abolició de la prostitució i per l'atenció integral de les dones i xiquetes que en siguen víctimes.

Cal treballar en la prevenció per desincentivar la demanda futura i dissenyar protocols d'acollida per a dones prostituïdes on siga prioritari la informació, l'acollida i l'acompanyament en els seus processos. Hem de donar a conèixer els instruments i recursos especialitzats en aquestes problemàtiques que afecten sobre tot a les dones.

Des de la nostra disciplina cal ampliar els coneixements respecte a la feminització de la pobresa, sustentada per la bretxa salarial, la bretxa de les pensions, la violència masculista, les relacions de poder asimètriques i patriarcal, les conseqüències del treball de cures i la prostitució, com elements mantenedors del patriarcat més ranci i el capitalisme més salvatge contra les dones.

V. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Alario, M. (2018). La influencia del imaginario de la pornografía hegemónica en la construcción del deseo sexual masculino prostituyente: un análisis de la demanda de prostitución. *Asparkia*, 33, 61-79.
- Ariño, A. (2022). *La prostitución en la Comunidad Valenciana*. Tirant Humanidades.
- Barahona, M. J. et al. (2015). *Prostitución, abolicionismo y trabajo social*. Tesis Doctoral. Universidad Complutense de Madrid.
- Bordallo, B. et al. (2020). Mujeres en estado de alarma permanente: trata y prostitución. *Servicios Sociales y Política Social*, XXXVII, 103-116.
- Canet, E. (2021). La industria de la prostitución en tiempos de pandemia. *Diari La Veu*. <https://n9.cl/d79mj>
- Cacho, L. (2011). *Esclavas del poder. Un viaje al corazón de la trata sexual de mujeres y niñas en el mundo*. Debolsillo.
- Chiarotti, S. (2003). *La trata de mujeres: sus conexiones y desconexiones con la migración y los derechos humanos*. CEPAL. Centro Latinoamericano y Caribeño de Demografía. Recuperado de <https://n9.cl/lhxuy>
- Cobo, R. (2017). *La prostitución en el corazón del capitalismo*. Catarata.
- Cobo, R. (2020). *Pornografía. El placer del poder*. B.
- Comisión Mixta de los Derechos de la Mujer y de la Igualdad de Oportunidades (2007). Informe prostitución en España. *Boletín Oficial de las Cortes Generales*, 24 de mayo de 2007. Recuperado de <https://bit.ly/3zjvtlu>
- Conselleria de Justicia, Interior y Administración Pública. Resolución de 25 de febrero de 2021 de creación y regulación de la composición y funcionamiento del Foro Valenciano para la abolición de la prostitución. *DOGV* n. 9030 (01.03.2021) <https://bit.ly/3tBly94>
- De Miguel, A. (2015). *Neoliberalismo sexual. El mito de la libre elección*. Cátedra. Publicacions Universitat de València.
- De Pablos, J. (1 de septiembre 2020). Castilla La Mancha, tierra de burdeles. *El Español*. Recuperat de: <https://n9.cl/rk8de>
- Díez, I. i Izquierdo, J. (2022). La cifra oculta de las víctimas infantiles de la trata. *The Conversation* 10 març 2022. <https://n9.cl/vbfcfe>
- Doménech, A. (26 de abril, 2012). Las mafias proxenetas operan a sus anchas en el Alt Empordà. *La Vanguardia*. Recuperat de <https://bit.ly/2Z8vmwB>